

Opetus- ja kulttuuriministeriölle
VN/1985/2020 VN/1985/2020-OKM-1

Asia Lausunto oppivelvollisuuden laajentamista koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnon antaja:

Kehitysvammaliitto ry

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt useilta eri tahoilta lausuntoja hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Kehitysvammaliitto ry:ltä ei ole pyydetty lausuntoa, mutta haluamme tuoda esille erityisen tuen tarpeen koulu- ja opintopolun eri vaiheissa.

Oppivelvollisuuden korottaminen 18 ikävuoteen

Kehitysvammaliiton mielestä oppivelvollisuuden korottaminen 18 ikävuoteen on kannatettavaa. Lain uudistaminen tukee oppimismahdollisuuksien monimuotoisuutta ja oppijoiden ja heidän huoltajiensa tekemiä valintapäätöksiä. Tärkeää on, että oppilailla ja opiskelijoilla on mahdollisuus oppia ja olla osana koulu yhteisöä. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimuksen artiklan 24 mukaan koulutus on taattava kaikille ihmisille riippumatta vammasta. Tämä koskee myös 2. asteen opintoja.

Kaikille toisen asteen tutkinto

Tavoite, että jokainen peruskoulunsa päättänyt henkilö suorittaa myös toisen asteen koulutuksen on kannatettavaa. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää riittävän määrän opiskelupaikkojen tarjoamista sekä valmentavaan koulutukseen, tutkinto/osatutkintoperusteiseen opiskeluun että oppisopimuskoulutuksiin. Erityisen tuen saaminen opintojen eri vaiheisiin on taattava riittävin resurssein niin ammatillisissa oppilaitoksissa, erityisammattioppilaitoksissa kuin myös työpaikoilla tapahtuvassa oppimisessa. Koulutus alatarjonnassa on huomioitava saatavuus valtakunnallisesti riittävänä opiskelupaikkamääränä ympäri Suomen.

Esityksessä ei tällä hetkellä riittävän selkeästi määrity erityisryhmien asema. Näiden ryhmien siirtyminen peruskoulusta 2. asteen opetuksen tapahtuu poikkeuksetta erilaisten useampien valmentavien jaksojen jälkeen, eikä ajallisesti ja sisällöllisesti suoraviivaisesti. Vammaisten 2. asteen koulutuksen yhteydessä puhutaan yleisesti ns. pyöröoviefektistä, joka tarkoittaa henkilöiden vaihtavan koulutus alaa usein, kun sopivaa tai soveltuvaa alaa ei tahdo löytyä. Siksi valmentavien vaiheiden pitäisi sisältyä ajallisesti pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Myös opinnollistamisen kehittäminen tässä yhteydessä voisi olla hyvä ratkaisu, ellei tutkintotavoitteinen opiskelu ole mahdollista.

Oppivelvollisuuden keskeyttäminen

Lähtökohtaisesti oppivelvollisella tulisi olla aina oikeus opiskella, eikä oppilaitos saa ohjata esimerkiksi pitkäaikaissairasta tai vammaista henkilöä hakemaan

oppivelvollisuuden keskeyttämistä. Oppivelvollisuuden keskeyttämisen aloite pitäisi tulla oppivelvolliselta ja hänen huoltajaltaan. Päätös oppivelvollisuuden keskeyttämisestä tehtäisiin perustuen oppivelvollisen ja huoltajan tekemään hakemukseen. Oppivelvollisuuden keskeyttämistä tulisi voida hakea myös vain määrääjäksi, ja keskeyttäminen pidentäisi maksuttomuuteen oikeuttavaa aikaa.

Emme kannata oppivelvollisuuden keskeyttämistä, koska se on selkeä linjamuutos koulutusinklusion kansainväliseen periaatteeseen, että kaikilla on mahdollisuus koulutukseen.

Oppilaanohjaus

Oppilaanohjauksen mallia tulisi kehittää palvelemaan paremmin erityisen tuen tarpeisia henkilöitä huomioiden elinikäinen oppiminen. Oppilaan ohjauksen tulisi perustua opiskelijan vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä vahvaan yhteistyöhön työelämän tarpeiden kanssa. Tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen tarjoaminen parantaa jatko-opintoihin ohjausta.

Toisen asteen tutkinnon suorittaminen parantaa mahdollisuuksia työllistyä työsuhteiseen työhön, mutta ei kuitenkaan takaa sitä. Tarve ohjaukselle ja valmentamiselle jatkuu koko opiskelun ajan ja sen jälkeen. Työvalmentajien roolia ja osaamista on vahvistettava sekä oppilaitoksissa että kunnan tuetun työn palveluissa.

Tutkinnot ja osatutkinnot

Opiskelijat, jotka eivät pysty opiskelemaan ammattitutkinnon tavoitteiden mukaisesti, hyötyisivät itsenäiseen elämään valmistavista taidoista. Niiden riittävä saatavuus olisi taattava. Tällä hetkellä valmentavan koulutuksen paikkoja ei ole riittävästi tarjolla.

Työelämää ajatellen on tärkeää, että tiedetään työntekijän osaaminen ja kyvyt. Ammatillisesta koulutuksesta valmistuu tällä hetkellä henkilöitä, joilla on todistus suorittamisesta, mutta varsinainen suoritus on koottu useiden eri tutkintojen osista. Esimerkiksi kun lähihoitajaopinnoissa huomataan, että varsinaisen tutkinnon suorittaminen ei ole mahdollista sen vaativuuden vuoksi, tehdään opiskelijalle HOKS. Tavoitteeksi asetetaan, että henkilö työllistyisi hoiva-alan avustaviin tehtäviin. Hoiva-alan avustaja -nimikettä ei kuitenkaan tutkinnoissa tunneta, vaan käytetään nimikettä lähihoitaja. HOKS koulutussisällöt kootaan useasta eri tutkintolinjasta: Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, Kotityöpalvelun ammattitutkinto, Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan perustutkinto ja Hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinto.

Tuettu oppisopimuskoulutus tulee mahdollistaa yhtenä vaihtoehtona osana laajennettua oppivelvollisuutta.

Erityinen tuki

Kehitysvammaisten ja puhevammaisten henkilöiden toisen asteen koulutukseen hakeutumista haittaa sekä opiskelupaikkojen riittämättömyys, opiskelupaikan sijainti kaukana kodista, sekä opiskelupaikan tarjoama riittämätön tuki. Vammaisfoorumin esityksen mukaan uuden lain myötä on varmistettava resurssien riittävyys koko oppivelvollisuuden ajalle. Tälläkin hetkellä erityisopettajista ja koulunkäyntiavustajista on pulaa ja tämä vaje

näyttäytyy erityisesti 2. asteen oppilaitoksissa. Esimerkiksi ammatillisen erityisopetuksen opiskelijoista n. 90 prosenttia opiskelee tavallisissa oppilaitoksissa, joissa on havaittu suuria puutteita erityisopetuksen järjestämisessä. Ammatillisiin erityisoppilaitoksiin sijoittuu tällä hetkellä vain kaikkein vaikeavammaisimmat opiskelijat, eivätkä heidänkään tukitoimensa ole riittäviä.

Tarvitaan koulutusta ja täydennyskoulutusta koko opetushenkilöstölle erityispedagogiikasta, vammaisen henkilön kohtaamisesta, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksesta, vuorovaikutuksesta, selkokielestä ja kognitiivisesta saavutettavuudesta.

Uudistuksessa on huomioitava yksilöllisen tuen saaminen koko koulu/opintopolun aikana. Lähiopetuksen määrän väheneminen ja itsenäisen opiskelun lisääntyminen on hankaloittanut kehitysvammaisten henkilöiden opinnoista selviytymistä. Kehitysvammaisilla henkilöillä on kognitiivisia haasteita ja toiminnan suunnittelun ja organisoimien vaikeutta, jotta he pystyisivät tarkoituksenmukaiseen itsenäiseen opiskeluun. Näiden palvelujen rinnalla on huomioitava kuljetus-, avustaja-, tulkki-, kommunikaatio-, terapia yms. palveluiden saatavuus.

Oppivelvollisuus uudistuksen uudistamisen yhteydessä on selkeytettävä avustajapalveluiden saatavuus myös toisen asteen opinnoissa.

Toisen asteen opiskeluissa tarvittavat välttämättömät oppimateriaalit tulee taata myös erityistarpeisille. Tämä saattaa tarkoittaa joidenkin opiskelijoiden kohdalla erilaisia henkilökohtaisia apuvälineitä.

Ohjaus ja valvontavastuu

Ohjaus- ja valvontavastuun toteutuminen huomioiden erityisen tuen tarpeisten henkilöiden oma-aloitteisuus ja ymmärrys toimia itse aktiivisena vaatii ohjaavilta toimijoilta laajaa osaamista ja tietämystä eri mahdollisuuksista. Tässä työssä pitäisi huomioida myös tuettu päätöksenteko ja henkilön omien toiveiden kuuleminen. Vaarana on, että tehtävän vaativuudesta johtuen tullaan ajautumaan tilanteeseen, joissa erityisen tuen tarpeisia henkilöitä ohjattaisiinkin opiskelun sijaan erilaisiin terveys-, sosiaalipalveluiden ja kuntoutuspalveluiden piiriin (kuntouttava työ- ja päivätoiminta). Lähtökohtana tuleville valinnoille tulee olla kunkin opiskelijan yksilölliset taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarvittava yksilöllinen tuki.

Espoossa 15.6.2020

Marianna Ohtonen
toiminnanjohtaja

Leena Kokko
yksikön johtaja

Antti Teittinen
tutkimuspäällikkö